

УДК 327.35(4)"20":329.4-028.81

Горло Н. В.

д-р політ. наук, професор,
кафедра політології, факультет соціології та управління,
ЗНУ, вул. Жуковського, 66,
м. Запоріжжя, 69000, Україна
E-mail: ngml@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0872-9333>
DOI <https://doi.org/10.32782/2707-5206.2024.37.7>

ПРИЧИНИ АКТИВІЗАЦІЇ ІРЕДЕНТИСТСЬКОЇ РИТОРИКИ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ І СХІДНОЇ ЄВРОПИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена аналізу причин посилення і змісту іредентистської риторики у країнах Центральної і Східної Європи на початку ХХІ століття, що становить практичний інтерес для України, адже заклики іредентистського спрямування прямим чином впливають на характер відносин між Україною та її сусідами, зокрема, Угорщиною і Румунією. Показано, що політичні програми ультраправих партій Угорщини і Румунії містять гасла іредентистського характеру щодо відновлення держави в її «історичних кордонах». Заяви іредентистського змісту з боку радикальних румунських та угорських політиків щодо українських територій посилюються на фоні ескалації збройної агресії росії проти України у 2022 році. Аргументовано, що членство в Європейському Союзі і НАТО стримує країни-члени від експансіонізму, і на офіційному рівні територіальних претензій з боку Угорщини і Румунії до України немає, але заклики радикальних політиків до територіальної дезінтеграції України загрожують безпеці самих цих країн і сприяють загостренню відносин з Україною, оскільки ставлять під сумнів її територіальну цілісність. Визначено причини посилення іредентистської риторики з боку праворадикальних партій, серед яких: популярність у суспільному дискурсі ідеї «Великої держави», яка виконує роль компенсаторного механізму в умовах кризи ідентичності, що виникає як реакція на евоінтеграційні процеси і загрозу втрати суверенітету; популістський характер праворадикальних партій, які впроваджують праві популістські ідеї задля підкреслення єдності суспільства та відродження традиційних цінностей і тим самим намагаються отримати підтримку електорату; слабка реакція світової спільноти на загарбницькі дії російської федерації, які призвели до окупації частин території Грузії (2008 рік) та України (2014 рік), а також активізація російської загарбницької війни проти України у 2022 році.

Ключові слова: іредентизм, «Велика держава», популізм, криза ідентичності, праворадикальні партії.

Актуальність дослідження. Реалізація загарбницької політики російською федерацією на початку ХХІ століття актуалізувала питання впливу іредентистського чинника на міжнародні політичні відносини. Відродження експансіоністського іредентизму саме по собі стало нонсенсом, адже захоплення частини території суверенної держави суперечить усім міжнародним правовим нормам і договорам, встановленим у ХХ столітті. У таких умовах наявність іредентистських гасел з боку будь-яких інших держав не може залишатися непоміченим і неодмінно викликає суспільний резонанс. Дослідження теми набуває актуальності у зв'язку з посиленням на фоні російсько-української війни політичної

риторики іредентистського змісту у заявах радикальних європейських політиків, зокрема, в Угорщині та Румунії. Аналіз причин актуалізації іредентизму має важливе науково-теоретичне і практичне значення для розуміння тенденцій його еволюції в умовах кризи постбіполярної системи міжнародних відносин та можливості прогнозування його подальшого розвитку.

Аналіз публікацій. Проблематика іредентизму привертає увагу як закордонних, так і вітчизняних дослідників. Авторами класичних праць про іредентизм, у яких розкривається його природа і сутність, є Т. Амрозіо, Д. Горовіц, С. Корнпробст, Дж. Мейлл, Н. Чейзен та інші. Розширюється коло науковців, які аналізують регіональні випадки досліджуваного явища, зокрема, питанням російського іредентизму присвячені праці К. Александера, М.Б. Діриба, Н. Міхаліч, угорський та румунський іредентизм вивчають В. Аурес, С. Сайдман, Дж.К. Фузесі. Разом з тим присутність іредентистського питання у програмах сучасних політичних партій і, більше того, виголошення іредентистських гасел у публічному просторі актуалізує продовження дослідження теми, зокрема, задля пояснення причин відродження іредентизму в умовах кризи постбіполярної системи міжнародних відносин.

Мета дослідження полягає в аналізі причин активізації іредентистської риторики у державах Центральної і Східної Європи на початку XXI століття, що становить практичний інтерес для української держави, адже це визначає характер відносин між Україною та її сусідами. Аналітичний метод дозволяє дослідити чинники, які сприяли посиленню іредентистської риторики, метод case study дозволяє акцентувати увагу на дослідженні іредентизму у таких країнах, як Угорщина і Румунія.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія іредентизму бере свій початок з XIX століття, коли процес об'єднання італійських князівств в одну державу поставив питання про «*terre iredente*» – незвільнені землі, які, як вважалося, мають бути включені до складу Італійської держави. З того часу іредентизм пройшов тривалу еволюцію, чинником якої стали зміни у системі міжнародних відносин: від об'єднувачого у XIX столітті до експансіоністського на початку XXI століття. Як наголошує М. Діриба (Diriba, 2021), іредентизм відображає заплутані наслідки націоналізму, геополітики, міждержавної війни, державного суверенітету і територіальної цілісності, усі з яких є вирішальними у встановленні та просуванні програм для глобального політичного спектру.

Активізація націоналістичних рухів, що стала наслідком ренесансу націоналізму та іредентизму наприкінці XX століття, не була несподіванкою, адже відродження націоналізму було пов'язане з розпадом великих держав, утворенням на їхніх уламках менших національних держав і загостренням проблеми споріднених груп – меншин, які проживають в сусідніх країнах. Як зазначив Р. Брубейкер, це призвело до того, що замість очікуваного занепаду національних держав відбулося відродження націоналізму у вигляді «спорідненої серії» сучасних форм націоналізму, серед яких «націоналізаційний» – націоналізм титульних націй нових або переформованих держав; транскордонний, проведений зовнішньою національною вітчизною; націоналізм національних меншин (Brubaker, 1996, р. 4, 5). Слід зауважити, що відносини між акторами у цій іредентистській тріаді переважно ґрунтувалися на нормах міжнародного права, зокрема, М. Вотербері (Waterbury, 2013) наголошує, що з'явилася нова парадигма відно-

син держави і споріднених транскордонних груп, заснована на інституціоналізації транскордонних культурних, політичних і економічних мереж, а не активній політиці по зміні кордонів чи спробах повернути населення. Саме тому порушенням цього порядку стала реалізація загарбницької політики російською федерацією, що засвідчило грубе нехтування нормами міжнародного права щодо територіальної цілісності України як суверенної держави і непорушності її кордонів.

Росія продемонструвала відродження експансіоністського іредентизму, супроводжуючи свою політику еклектичною сумішшю цілей і гасел, серед яких присутні не тільки «особлива цивілізаційна місія російського народу у протистоянні із західним впливом» і великодержавницька ідея відродження імперії як «Третього Риму», але також «повернення історичних земель» та міфічне уявлення про «один народ». Агресивна політика з іредентистською складовою формувалася протягом тривалого періоду, починаючи з 1990-х років. К. Александер (Alexander, 2020) влучно висловився, що після розпаду Радянського Союзу Росія була розсадником іредентизму. У роки безпосередньо перед і після 1991 року Москва почала захоплення та окупацію території заново – цього разу у вигляді анклавів у складі кількох неросійських радянських республік, що стали незалежними державами на початку 1990-х. Мається на увазі підтримка сепаратистських сил в Грузії (Абхазія, Південна Осетія) і Молдові (Придністров'я).

Війна росії проти України, що триває з 2014 року, проявила слабкі місця у системі міжнародних відносин, свідченням чого стала нерішучість і непослідовність міжнародних організацій у засудженні агресора. Міжнародні організації (ООН, МАГАТЕ та інші) демонструють «занепокоєність» замість прийняття певних дієвих рішень щодо росії. Чимало країн світу Глобального Півдня до цього часу прислухаються до росії і намагаються налагодити з нею партнерські відносини, чому сприяє енергетична та продовольча залежність від рф. Саме на цьому тлі відбувається активізація іредентистської риторики у країнах Центральної і Східної Європи, зокрема, в Угорщині та Румунії.

Звернемося до останніх фактів, які демонструють наявність гасел іредентистського спрямування щодо українських територій. Навесні 2023 року румунська сенаторка і лідерка партії SOS Діана Шошоакє виступила із законодавчою пропозицією під назвою «Закон про внесення змін до Закону № 129/1997 про ратифікацію Договору про добросусідські відносини та співробітництво між Румунією та Україною», у якій стверджувала, що Румунія повинна «анексувати історичні території», які колись належали румунській державі, а тепер належать Україні. Зокрема, «Румунія анексує історичні території, які їй належали, а саме Північну Буковину, Герцу, Бугеакул (Кагул, Болград, Ізмаїл), історичний Марамуреш та острів Серпілор». У заяві вказано, що «за допомогою цього підходу ми хочемо відновити культурну ідентичність, традиції, звичаї та релігію румунського населення, яке нараховує приблизно 1 мільйон румунів, включаючи змішані сім'ї» (Senatoarea Şoşoacă, 2023).

На початку 2024 року із заявами іредентистського характеру виступили лідери праворадикальних угорських та румунських партій. Так, 27 січня 2024 року на з'їзді ультраправої угорської партії «Наша Вітчизна» її лідер Ласло Тороцкаї заявив, що якщо «державність України припинить своє існування внаслідок війни», ця політична партія претендуватиме на Закарпаття. А 28 січня 2024 року лідер румунської ультраправої партії «Альянс об'єднання румунів» Клаудіу Тирзіу

закликав до «реінтеграції» румунської держави в її «природних кордонах», заявивши на виступі в Яссах, що «Північну Буковину не можна забувати! Південну Бессарабію не можна забувати! Земля Герца, Закарпаття, все, що було і є румунським народом, має повернутися в межі тієї ж держави! (Що стоїть за претензіями, 2024). Бачимо типові висловлювання іредентистського спрямування, адже в основі іредентизму першочергово лежить уявлення про деякі «незвільнені землі», які необхідно включити до складу держави. Іредентисти вдаються до різних аргументів для виправдання своїх намірів: захист спорідненої меншини від утисків – реальних або вигаданих; захист прав людей, які розмовляють тією ж мовою; відновлення історичних прав на територію і – більш широко – «відновлення історичної справедливості» у будь-яких інтерпретаціях.

Не слід розглядати ці заяви як ситуативні, адже іредентистська складова міститься у програмах цих та інших радикальних політичних партій. У кінці 1990-х рр. виникла партія «Велика Румунія», у програмі якої записано: «Як видно зі свого імені, Велика Румунія виступає за мирну реалізацію Великої Румунії, в її історичних кордонах» (Statut). Зазначено, що партія переслідує ідеали національної єдності, територіальної цілісності, суверенітету та незалежності. У листопаді 2000 р. у другий тур президентських виборів вийшов лідер партії «Велика Румунія» Корнеліу Вадим Тудор, а на парламентських виборах того ж року ця партія отримала частину мандатів. Великодержавницькі настрої у Румунії стосовно Молдови, Північної Буковини (Чернівецька область) й частини Бессарабії (Хотинський район Чернівецької області і південна частина Одеської області) особливо активно розвивалися за часів президенства Траяна Бесеску (2004–2014).

У Угорщині великодержавницькі ідеї просуває партія «Фідес», представником якої є прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан. Всередині країни «Фідес» вже тривалий час утримує першість на парламентських та місцевих виборах. Зокрема, партія перемагала на парламентських виборах у 2014, 2018 і 2022 роках. Ідеї іредентизму також проводить партія «Йоббік» («За краю Угорщину»). Робота партії «Йоббік» з угорцями Закарпаття стала більш активною напередодні парламентських виборів в Угорщині (навесні 2014 р.), але й ставши парламентською партією, «Йоббік» продовжила радикальні заклики. У багатьох аспектах програма цієї партії досить радикальна за змістом, як і заяви її членів. На квітневій сесії ПАРЄ (2014 р.) делегат від цієї політсили заявив, що Крим – російський, а Закарпаття – угорське (Потіха, 2014, с. 40). На сьогоднішньому етапі партія «Йоббік» змінила ідеологію і з крайньоправих проросійських націоналістів перетворилася на поборників ліберальної Європи, більше того, вона є опонентом партії «Фідес».

Сам факт заяв, що пролунали на початку 2024 року, може видатися нелогічним на фоні того, що й Угорщина, і Румунія є членами ЄС і НАТО, отже, відповідно до норм цих організацій, повинні утриматися від будь-яких територіальних претензій. Важливою умовою вступу до НАТО і ЄС є відсутність етнічних або територіальних суперечок. У Новій стратегічній концепції Північноатлантичного союзу (The Alliance's New Strategic, 1991) зазначено, що «фізики для безпеки союзників менш вірогідні в результаті розрахованої агресії проти території союзників, а скоріше від несприятливих наслідків нестабільності, які можуть виникнути внаслідок серйозних економічних, соціальних і політичних труднощів, у тому числі етнічного суперництва і територіальних суперечок, з якими стикається багато країн Центральної і Східної Європи». А на засіданні Європей-

ської Ради в Копенгагені 21–22 червня 1993 р. були прийняті умови вступу до ЄС (Копенгагенські критерії), які закріпили серед інших і вимогу врегулювати на базі міжнародних правових норм територіальні, етнічні і інші конфлікти (European Council, 1993, p. 2).

Враховуючи вище наведене, збройна агресія з боку цих країн на сучасному етапі неможлива, однак такі заяви насправді дуже шкідливі. По-перше, пропаганда територіальної дезінтеграції України шкодить самим цим країнам, адже вихід РФ на кордони цих країн означатиме отримати поряд сусіда-агресора, що, звісно ж, не є бажаною перспективою. Так, на спільному брифінгу лідерів Чехії, Польщі, Словаччини та Угорщини після саміту «Вишеградської четвірки» у Празі у лютому 2024 року прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан заявив, що в інтересах Угорщини, і це є найважливішою проблемою національної безпеки країни, не мати спільного кордону з Росією, тому що угорці мають про це погані спогади (Hungary's most, 2024). По-друге, заяви іредентистського змісту спричиняють загострення відносин цих країн з Україною, адже ставлять під сумнів територіальну цілісність України.

Попри це, заяви, причому подеколи від представників парламентських партій, пролунали і отримали чималий резонанс як серед суспільства, так і серед міжнародних політичних кіл. Наведемо декілька пояснень щодо причин актуалізації іредентистської риторики.

По-перше, в Угорщині й Румунії досить популярною є ідея «Великої держави», змістом якої є заклик до відновлення втраченої територіальної могутності колишньої великої держави шляхом включення до свого складу територій, щодо володіння якими, як вважається, існує певне «історичне право». В Угорщині ця ідея доповнюється уявленнями про розділеність народу, пов'язаною з так званою «Тріанонською травмою». І, хоч на офіційному рівні з боку вищого політикуму Угорщини та Румунії офіційних територіальних претензій до України немає, великодержавницька ідея має чимало прихильників, а сама ідея побутує в суспільно-політичному дискурсі. С. Сайдман і В. Аурес, досліджуючи два види іредентистських суперечок між державами Східної Європи, визначили, що у одних ініціаторами є «пітбулі», які активно прагнуть реалізувати свої територіальні претензії, як Сербія і Хорватія на початку 1990-х років, а в інших так звані «тихі собаки», які не гавкають, як Угорщина чи Румунія (Saideman & Ayres (2008). Проте подеколи навіть політики високого рангу дозволяють продемонструвати свою прихильність до великодержавницької ідеї, як це зробив прем'єр-міністр Угорщини В. Орбан, з'явившись у листопаді 2022 року на футбольному матчі збірної Угорщини з шарфом із зображенням карти «Великої Угорщини» з частинами сусідніх держав у її складі.

Популярність великодержавницької ідеї тісно пов'язана з кризою ідентичності, що має місце у країнах Центральної та Східної Європи, які на початку 1990-х рр. стикнулися з тим, що інтеграційні процеси ставлять нові виклики перед європейськими державами і провокують кризові процеси у них. Правлячі еліти Польщі та Угорщини постійно наголошують на загрозі втрати національної ідентичності, що подається громадськості як невідкладна проблема. По-перше, криза ідентичності поглиблюється через протиріччя між новоевропейськими і традиційними національними цінностями. По-друге, існує асиметрія у формулюванні і впровадженні політики ЄС щодо менш розвинених країн, що

ставити під сумнів їх суб'єктність і суверенітет порівняно з більш розвиненими країнами (Khorishko & Horlo, 2021, p. 15). Акцент робиться на пошуку способів вирішення проблеми кризи ідентичності, що сприятиме збереженню традицій державотворення та запобіганню втрати суверенітету в контексті поглиблення євроінтеграційних процесів. На нашу думку, у цьому випадку популярність великодержавницької ідеї відіграє роль своєрідного компенсаційного механізму для суспільства.

По-друге, активізація іредентистської риторики на сучасному етапі, без сумніву, пов'язана з впливом зовнішньополітичної ситуації, адже заяви лідерів праворадикальних партій пролунали на фоні ескалації російсько-української війни і окупації росією частини території України. Свого часу реакція світової спільноти на агресивні дії росії, у тому числі у Грузії у 2008 році, була недостатньою. А слабка міжнародна відповідь у Сирії у 2011 році переконала Путіна, що у нього розв'язані руки (Alexander, 2020, p. 5). Окупація Кримського півострова у 2014 році не викликала рішучих дій з боку міжнародної спільноти, що, власне, значною мірою і призвело до ескалації війни у формі повномасштабної агресії росії проти України у 2022 році. У таких умовах радикальні угорські та румунські політики прагнуть скористатися моментом і заявити про свої наміри.

По-третє, іредентистські гасла висловлюють політичні сили ультраправого флангу партійного спектру, це партії з виразною націоналістичною риторикою, які, вдаючись до популістських заяв, намагаються сформулювати цільову аудиторію і, враховуючи високий інтерес з боку суспільства до великодержавницької ідеї, отримують підтримку частини електорату. Бачимо прагматичний розрахунок – підвищити рейтинг партії і отримати більший рівень електоральної підтримки. Згідно з останнім опитуванням, за AUR («Альянс об'єднання румунів») готові проголосувати 18% румунів, за SOS – 6%. Тобто кожен четвертий румун готовий проголосувати за політиків, які пропонують відродження Великої Румунії (Що стоїть за претензіями, 2024).

Посилення діяльності правих політичних партій і рухів у країнах Центральної і Східної Європи так само пов'язане з кризою ідентичності. Враховуючи об'єктивні труднощі і проблеми на шляху до європейської інтеграції та бачення інтеграції як загрози національному суверенітету й національній ідентичності, ці партії намагаються отримати переваги у ситуації, що склалася, та впроваджують праві популістські ідеї, які підкреслюють єдність суспільства і відродження традиційних цінностей (Khorishko & Horlo, 2021, p. 15). Вплив заяв з іредентистською складовою не варто недооцінювати, адже, як вірно зазначила Н. Урбінаті (Urbinati, 2019, p. 114), популізм впливає на демократичне суспільство і, швидше за все, змінить стиль і зміст публічного дискурсу, навіть якщо він не стає правлячою силою або не прагне змінити конституцію. Дійсно, у сьогоденні іредентистська риторика може стати інструментом «м'якої сили» і засобом впливу на політику інших держав, у яких проживають споріднені етнічні групи. Найчастіше цим інструментом користується Угорщина, заявляючи про утиски прав етнічного угорського населення в Україні.

Висновки. Отже, незважаючи на закріплення принципів територіальної цілісності та непорушності державних кордонів у міжнародному праві, іредентистська риторика все ж має місце у сучасній європейській політичній практиці, адже, з одного боку, внаслідок побутування у суспільному дискурсі великодер-

жавницької ідеї існує попит на гасла ірредентистського характеру від суспільства, а з іншого, мають місце небезпечні прецеденти реалізації ірредентистської політики російською федерацією, реакція на які з боку світової спільноти була недостатньою. Поширення ідей ірредентизму також відбувається на хвилі посилення позицій популізму в Європі, обумовленого у тому числі кризою ідентичності, яка охопила країни Центральної і Східної Європи в контексті євроінтеграційних процесів і є пов'язаною з побоюваннями втрати традиційних цінностей і суверенітету.

References [Список використаної літератури]

- Alexander, C. (2020). Borders, Irredentism, & Russia. *Behind the Headlines*, 68 (8), 1–6 [in English]. [Alexander C. Borders, Irredentism, & Russia. *Behind the Headlines*. 2020. Vol.68, n.8. P. 1–6]
- Brubaker, R. (1996). *Nationalism reframed Nationhood and the national question in the New Europe*. Cambridge university press. [in English]. [Brubaker R. *Nationalism reframed Nationhood and the national question in the New Europe*. Cambridge university press, 1996. 202 p.]
- Claims of ultrarights in Hungary and Romania: what stays behind their pretensions on the territory of Ukraine (2024, January 29). *BBC. News Ukraine*. Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cyx78e1n9jlo> [in Ukrainian]. [Що стоїть за претензіями ультраправих Угорщини та Румунії на територію України. *BBC. News Україна*. 29.01.2024. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cyx78e1n9jlo> (дата звернення: 25.02.2024).]
- Diriba, B.M. (2021). The Global Security Challenges of Irredentism: The Case of Russia & Ukraine (2014 – Present). Retrieved from https://www.academia.edu/45618899/The_Global_Security_Challenges_of_Irredentism_The_Case_of_Russia_and_Ukraine_2014_Present_ [in English]. [Diriba B. M. The Global Security Challenges of Irredentism: The Case of Russia & Ukraine (2014 – Present). URL: https://www.academia.edu/45618899/The_Global_Security_Challenges_of_Irredentism_The_Case_of_Russia_and_Ukraine_2014_Present_ (дата звернення: 25.02.2024).]
- European Council in Copenhagen 21–22 June 1993. (1993). Conclusions of the Presidency. Brussels. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf> [in English]. [European Council in Copenhagen 21–22 June 1993. Conclusions of the Presidency. Brussels, 1993. 45 p. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf> (дата звернення: 10.02.2024).]
- Hungary's most important national security concern is not to share a border with Russia – Orbán at V4 summit. (2024, February 27). *Telex*. Retrieved from <https://telex.hu/english/2024/02/27/hungarys-most-important-national-security-concern-is-not-to-share-a-border-with-russia-orban> [in English]. [Hungary's most important national security concern is not to share a border with Russia – Orbán at V4 summit. *Telex*. February 27, 2024. URL: <https://telex.hu/english/2024/02/27/hungarys-most-important-national-security-concern-is-not-to-share-a-border-with-russia-orban> (дата звернення: 28.02.2024).]
- Khorishko, L., & Horlo, N. (2021). National identity in the discourse of political elites of Poland and Hungary. *Revista Amazonia Investiga*, 10(40), 9–16 [in English]. [Khorishko L., Horlo N. National identity in the discourse of political elites of Poland and Hungary. *Revista Amazonia Investiga*. 2021. Т. 10, №40. С. 9–16.]
- Potikha, A. (2014). National minorities in Ukraine: situation in Transcarpathia. *Ukraina: podii, fakty, komentari: Informatsiino-analitychnyi zhurnal*, 13, 35–43. [in Ukrainian]. [Потіха А. Національні меншини в Україні: ситуація в Закарпатті. *Україна: події, факти, коментарі: Інформаційно-аналітичний журнал*. 2014. № 13. С. 35–43].
- Urbinati, N. (2019). Political Theory of Populism. *Annual Review of Political Science*, 22, 111–127 [in English]. [Urbinati N. Political Theory of Populism. *Annual Review of Political Science*. 2019. №22. P. 111–127]
- Saideman, S.M., Ayres, W.R. (2008). *For Kin or Country: Xenophobia, Nationalism and War*. New York: Columbia University Press. [in English]. [Saideman S. M., Ayres, W. R. *For Kin or Country: Xenophobia, Nationalism and War*. New York : Columbia University Press, 2008. 320 p.]
- Senatoarea □o□oacă propune “anexarea teritoriilor istorice ale României” din Ucraina (2023, Mars 21). *România Liberă*. Retrieved from <https://romanalibera.ro/politica/senatoarea-osoaca-propune-anexarea-teritoriilor-istorice-ale-romaniei-din-ucraina/> [in Romanian]. [Senator So□oacă proposes "the annexation of Romania's historical territories" from Ukraine. *România Liberă*. 21.03.2023. URL: <https://romanalibera.ro/politica/senatoarea-osoaca-propune-anexarea-teritoriilor-istorice-ale-romaniei-din-ucraina/> (дата звернення: 25.02.2024).]
- Statut. Partidul România Mare. Retrieved from <http://prm-central.ro/statut/> [in Romanian]. [Status. Greater Romania Party. URL: <http://prm-central.ro/statut/> (дата звернення: 18.01.2024).]

The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council (1991, Novembre 7–8). Retrieved from https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=uk [in English]. [The Alliance's New Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the Meeting of the North Atlantic Council, 7–8 Nov. 1991. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/official_texts_23847.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 10.02.2024).]

Waterbury, M.A. (2013). From Irredentism to Diaspora Politics: States and Transborder Ethnic Groups in Eastern Europe. Retrieved from http://cgs.gmu.edu/wp-content/uploads/2013/03/g_mtp_wp_6.pdf [in English]. [Waterbury M. A. From Irredentism to Diaspora Politics: States and Transborder Ethnic Groups in Eastern Europe. URL: http://cgs.gmu.edu/wp-content/uploads/2013/03/g_mtp_wp_6.pdf (дата звернення: 15.01.2024).]

Стаття надійшла до редакції 04.03.2024

Horlo N. V.

Department of Political Science

Zaporizhzhia National University

Zhukovsky str., 33a, Zaporizhzhia, 69000, Ukraine

REASONS FOR IRIDENTIST RHETORIC ACTIVATION IN THE CENTRAL AND EASTERN EUROPE COUNTRIES AT THE XXI CENTURY BEGINNING

Summary

This article is devoted to the analysis of the irredentist rhetoric content and its strengthening reasons in the Central and Eastern Europe countries at the XXI century beginning, the problem being of practical interest for Ukraine, because the irredentist orientation calls do directly affect the nature of relations between Ukraine and its neighbors, in particular, Hungary and Romania. It is shown that the Hungarian and Romanian ultraright parties' political programs contain irredentist slogans regarding the restoration of their states within "historical borders". The irredentist statements made by radical Romanian and Hungarian politicians concerning the Ukrainian territories intensified against the background of the Russia's armed aggression against Ukraine escalation in 2022. Clearly argued is that these countries' membership in the European Union and NATO restrains them as member states from expansionism, and at the official level no territorial claims from Hungary and Romania to Ukraine being formulated still the radical politicians' calls for the territorial disintegration of Ukraine threaten the security of these countries themselves and contribute to the aggravation of relations with Ukrainian state, as they do question its territorial integrity. Determined are the reasons for the right-wing radical parties' irredentist rhetoric strengthening, including: the popularity in the public discourse of the "Great Power" idea which plays the role of a compensatory mechanism under conditions of the identity crisis, which arises as a reaction to European integration processes and to the threat of sovereignty loss; the populist nature of right-wing radical parties, which introduce the ultras' populist ideas to emphasize the unity of society as well as the traditional values revival and thus try to gain the support of the electorate; the world community weak reaction to the aggressive actions of the Russian Federation, which led to the partial occupation of the territory of Georgia (2008) and Ukraine (2014), as well as the intensification of Russian aggression against Ukraine which turned into invading war in 2022.

Key words: irredentism, "Great Power", populism, identity crisis, right-wing radical parties.